

Oponentský posudok na habilitačnú prácu PaedDr. Petry Jesenskej, PhD.

INTERDISCIPLINÁRNE ASPEKTY OBOHACOVANIA A KULTIVOVANIA SLOVNEJ ZÁSoby SLOVENČINY PROSTREDNÍCTVOM ANGLICIZMOV

Habilitačnú prácu PaedDr. Petry Jesenskej, PhD. *Interdisciplinárne aspekty obohacovania a kultivovania slovnej zásoby prostredníctvom anglicizmov* tvorí súbor siedmich článkov a štúdií rámcovaných úvodom a záverom. Napriek spoločnej téme a interdisciplinárnom prístupe, ktoré sa premietajú do rozborov a porovnávaní, je náročné hodnotiť prácu *on block*. Habilitantka si uvedomuje disparátnosť tém, a preto aj v podkapitole úvodu nazvanej *Odôvodnenia výberu textov* akcentuje, že vybrané texty spája problematika prenikania anglicizmov do slovenského jazyka.

Predhovor pokladám v práci za informačne dôležitý, pretože podáva charakteristiku habilitačného súboru, odôvodňuje voľbu témy a predstavuje koncepciu a metodologické východisko. Štruktúre habilitačnej práce a kritériám výberu článkov a štúdií sa venuje kapitola *Úvod k vybranému súboru prác*.

Takto poňatý koncept vnímam ako predstavenie osobného vedeckého a pedagogického vývoja habilitantky a v súčasnej etape aj ako jej snahu o evalváciu doterajších výskumných výsledkov. S tým totiž súvisia i použité metodologické východiská a metodické prístupy, a to kvalitatívna a kvantitatívna analýza a komparácia (s. 5), a to nielen v prísne teoreticko-jazykovednom ponímaní, ale i v kombinácii so sociolingvistickým prístupom a didaktickým hodnotením. *Úvod* síce prináša viaceré dôležité informácie, no nekompensuje chýbajúci obsiahlejší odborný vstup do habilitačnej práce, ktorý by – najmä vzhľadom na štruktúru práce - pôsobil stmelujúco a dával jej univerzálnejší charakter.

Prehľad o literatúre venovanej anglicizmom, ktorý je tiež súčasťou úvodnej kapitoly, predkladá PaedDr. P. Jesenská, PhD. v tabuľkovom spracovaní zdrojov, kde sumarizuje autorov a publikácie s problematikou anglicizmov (s. 22 - 28). Využitie kvalifikátor výnimočnosti spolu s autorkiným hodnotením niektorých titulov by iste bolo prospelo súvislostiam medzi štúdiami v habilitačnej práci a ostatnou produkciou.

Stereotypy o anglicizmoch je síce čitateľsky zaujímavou záverečnou podkapitolkou úvodu habilitačnej práce, má však význam najmä v didakticky orientovanom priestore.

Hodnotiace poznámky k jednotlivým príspevkom:

1. *Latinčina súčasnosti* (2003, 2006).

Metodologicky mohol byť príspevok obohatený o ďalšie štúdie, ktoré sa venujú jazyku v procese internacionalizácie a globalizácie. Kladne hodnotím ponímanie angličtiny ako nástroja komunikácie v oficiálnej komunikačnej sfére, najmä v komunikačných situáciách s jazykovo kompetentným komunikačným partnerom, zaujímavé je ponímanie angličtiny ako prostriedku sociálnej alebo generačnej výnimočnosti (slang, snobizmus, žargón). Je však opodstatnené, ak uvažujeme len o latinizmoch a anglicizmoch v slovenčine? A čo iné -izmy, napr. bohemizmy?

Vzhľadom na to, že ide o príspevok publikovaný v nedávnej minulosti a habilitantka odvtedy už odborne vypela, oceniла by som súčasný autorský komentár k jej konštatovaniu, že *angličtina je latinčinou súčasnosti*.

Otázka:

Vysvetlite konštatovanie: *Práve prostredníctvom súčasnej angličtiny sa do národných jazykov (a teda aj do slovenčiny) dostávajú latinizmy. ... atď.* (HP, s. 10-11)

2. *Čo má spoločné malware so sleeptrackerom (2010)*

Ak sa teda angličtina nebráni neologizmom, ktoré prevzala zväčša z iných jazykov alebo ktoré vznikli inými slovotvornými postupmi (s. 48) a od druhej polovice 20. stor. sa pokladá za *lingua franca*, tak je veľmi pravdepodobné, že tieto neologizmy sa „zkrátka stanú súčasťou (aj nášho) národného jazyka“ (HP, s. 47); *ad argumentum* je uvedených 5 neologizmov s ich charakteristikou. Proces, ktorý sa v našom jazykovom prostredí očakáva, môže mať niekoľko finálnych „podôb“. Ak uvedené neologizmy *barebone, malware, sleeptracker, glamping, webinar* pokladáme za internacionálne termíny (s. 50), zrejme časom neprestanú byť termínmi, ako sa v práci prognózuje. Skôr sa nazdávam, že kvalifikátor pojmovosti vzhľadom na ich aktuálnu univerbizovanú formu nemajú ani teraz, a v odbornej komunikácii vystupujú podobne ako v slovenčine profesionalizmy, resp. štandardné pomenovania (napr. e-mail, tiež mail, mejl).

Otázka:

Kam v súčasnosti zaradíte v slovenčine a v angličtine uvedené neologizmy podľa relevantných hodnotiacich príznakov (spôsob tvorenia, funkcia, štylistická príznakovosť/bezpríznakovosť, sféra používania, príp. iné kritériá).

Príspevok *Štúdium anglicizmov ako špecifická súčasť prípravy poslucháčov a poslucháčok anglického jazyka Učiteľstva akademických predmetov (2011)* predstavuje pokus o komplexné vymedzenie pojmu anglicizmus a aj návrh na možné členenia (taxonómie) anglických výpožičiek. Svojím obsahom a spracovaním problematiky patrí k relevantným kapitolám hodnotenej práce.

Vstup do štúdie prináša príklady na to, ako je v niektorých situáciách náročné zistiť pôvod slova (s. 55). V snahe definovať pojem anglicizmus, resp. internacionalizmus (s. 59) sa využíva výskumná vzorka 175 z angličtiny prevzatých lexikálnych jednotiek zakončených na *-ing*. V exaktnom vymedzovaní sa autorke venuje spoločným a odlišným znakom pojmov pseudoanglicizmus, pseudovýpožička a barbarizmus a to v angličtine, nemčine a vo francúzštine (s. 60). Štúdia prináša klasifikácie (175) prevzatých anglicizmov podľa spôsobov prevzatia (s. 63), podľa pôvodu (s. 64) a podľa morfológického hľadiska (s. 64 – 70). Pri morfológickej charakteristike sledovaných lexém sa konštatuje, že 75% z výskumnej vzorky sú substantíva a najmä tie obohacujú slovnú zásobu slovenčiny.

V tejto kapitole je pri posudzovaní anglických výpožičiek uplatňovaný i diachrónny pohľad a vyhodnocovaný vplyv sociolingvistických faktorov (prostredie, sociálna skupina, vek a i.). Okrem uvedených hodnotiacich kritérií sa pri vymedzení pojmu anglicizmus pracuje s mierou jeho zdomácnenia, s funkčným hľadiskom, s aspektom príznakovosti a formálnosti.

Štúdia jednak vymedzuje pojem anglicizmus a jednak špecifikuje šesť kritérií, ktoré sa uplatňujú pri ich klasifikácii zo synchronného pohľadu, ako aj dve kritériá aplikované pri klasifikácii anglicizmov z diachrónneho pohľadu konkrétne na lexémach *telefón* (s. 12, zrejme

omyl v interpretácii), *vrak*. Nazdávam sa, že ak neexistuje vyhovujúce vymedzenie pojmu anglicizmus, resp. ak sa nestotožňujeme s vymedzením slova, ktoré ponúkajú slovníky (SCS, SSSJ), tak je vhodné sledovať „cestu“ tohto slova v jazyku, do ktoré bolo prevzaté a analyzovať jeho ďalší osud (napr. zachovanie si pôvodnej podoby, postupná domestikácia a pod.).

3. Príspevok *Niekoľko poznámok k používaniu anglicizmov mladých ľudí (2009)* sa týka komplexnej analýzy vzorového materiálu (pretože ťažko hovoriť o výskumnej vzorke, s. 82) s cieľom sledovať používanie anglických slov a syntaktických konštrukcií, tiež ich asimiláciu v slovenskom kontexte a ne-/rešpektovanie komunikačnej normy (s. 79). Snahu o komplexný pohľad hodnotím kladne, výsledky sú nie verifikovateľné, pretože nie je s čím porovnávať, príspevok ako aplikačná sonda mohla byť súčasťou iného príspevku.

4. *Inovácia a demokratizácia v jazyku s ohľadom na anglicizmy (2005, 2007)* je zaujímavou spracovanou témou s vhodnými príkladmi na anglicizmy – neologizmy (s. 105) a s priblížením rôznych úrovní ich adaptácie v slovenčine, ktorú pri recepcii negatívne ovplyvňuje štylistika príspevku. Bolo by zaujímavé porovnať, čo najmä ovplyvňuje preberanie slov z uvedených cca 120 jazykov do angličtiny s dôvodmi, ktoré sa uvádzajú pri preberaní slov do slovenčiny.

Otázka: Ako sa konkrétne prejavuje kultivovanie slovnej zásoby slovenčiny prostredníctvom anglicizmov?

5. *Jazyková kultúra slovenčiny s ohľadom na anglicizmy (2007, 2010)* - domnievam sa, že tieto otázky sa mohli riešiť v inom kontexte.

6. *Vzťah homonymie v angličtine a slovenčine – komparácia (2013)*

Homonymia je veľká a zaujímavá téma a z pohľadu edukácie je spracovaná dobre, prehľadne, aj keď v tomto kontexte (t. j. v súlade s obsahom ŠO 2.1.33) bolo by bývalo vhodné rozšíriť názory na vymedzenie homonymie aj o iné jazyky, príp. uviesť iné zdroje. Homonymia patrí do systémovej lingvistiky, pri jej opise sa uplatňuje deskriptívna koncepcia (prototypová teória lexikálneho významu, Dolník, 2009). Je dobré, že nový pohľad na homonymiu prináša pragmatické chápanie lexikálneho významu homoným, a následne inovované klasifikácie.

Pri komplexnom posudzovaní habilitačnej práce nemožno opomenúť formálnu stránku spisu. Z tohto pohľadu musím konštatovať, že celej práci chýba dôsledná záverečná redakcia (*webovská stránka (57), homofóna (138), homografá (140), didžej – vzor chlap; slovosled; 7 jazykových príčin (15 – 16), častice ako argumentačné prvky; citačné nedostatky a i.*). Kvalita príspevkov odráža 10-ročný rozptyl ich publikovania.

Hoci autorka vo svojom závere habilitačnej práce nehodnotí výsledky, ani nesumarizuje zámery, len stručne charakterizuje obsah jednotlivých kapitol, kladne hodnotím interpretačnú kompetenciu habilitantky aj napriek tomu, že isté jazykovo-sociálne štandardy ako ustálené interpretácie najmä pri homonymii sú v slovenskej jazykovede už dlhobojšie známe a akceptované.

Pozitívne - na pozadí príležitostnej reinterpretácie - vnímam komparáciu slovenských a anglických homoným nielen zo systémového, ale i z komunikačno-pragmatického hľadiska. Ak si teda čiastočne pomôžeme Dolníkovým prístupom pri lingvistickej analýze jazykových javov (lexikálny prvok – anglicizmus – homonymia v slovenčine a v angličtine) a stotožníme sa s tým, že explanácia analyzovaných javov t. j. anglicizmy v slovenčine možno pokladať za frekventáliá, a homonymiu za univerzália, tak uplatnený postup od deskripcie k explanácii môžeme pokladať za primeraný. Pritom je jasné, že sme tému o anglicizmom a homonymii posunuli na vyššiu úroveň. S týmto súvisí i moja provokujúca otázka: Je homonymia téma na anglicko-slovenskú komparáciu?

Prínos habilitačnej práce vidím predovšetkým:

1. v uplatňovaní rôznych prístupov pri hodnotení a klasifikáciách anglicizmov: jazykový, resp. interjazykový – slov./angl.; komunikačný – dobrý/zlý preklad; funkčný/štylistický – vhodný/nevhodný; kultúrny – áno/nie,
2. v úspešnom pokuse komplexne vymedziť anglicizmy a komparovať anglicko – slovenskú jazykovú situáciu so situáciou v iných jazykoch,
3. za cenné pokladám autorkine poznámky k jazyku v procese globalizácie a jednoznačný postoj k obranárskym tendenciám voči anglicizmom.

Vzhľadom na uvedené odporúčam, aby po úspešnej obhajobe habilitačnej práce *Interdisciplinárne aspekty obohacovania a kultivovania slovnej zásoby prostredníctvom anglicizmov* bol udelený PaedDr. Petre Jesenskej, PhD. titul docent/ka v odbore 2.1.33 Všeobecná jazykoveda.

Banská Bystrica 26.07.2013

